

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een imperiale mindset

Manse, M.R.

Citation

Manse, M. R. (2023). Een imperiale mindset. *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 136(1), 100-101.
doi:10.5117/TVG2023.1.018.MANS

Version: Publisher's Version
License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3677540>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Matthijs Kuipers, *A Metropolitan History of the Dutch Empire. Popular Imperialism in The Netherlands, 1850-1940* (Amsterdam University Press; Amsterdam, 2022) 232 p., ill., € 129,00 ISBN 9789463729918

Een imperiale mindset

Wat betekende het om onderdaan te zijn in een land met een overzees rijk? Deze vraag staat centraal in Matthijs Kuipers' *A Metropolitan History of the Dutch Empire*. In navolging van Britse historiografie, waarin de betekenis van imperialisme in de metropool al wat langer wordt bestudeerd, probeert Kuipers te duiden hoe het kon dat het Nederlands imperialisme zich op allerlei manieren in het dagelijks leven manifesteerde, maar tegelijkertijd soms ook erg afwezig was en een groot deel van de bevolking ogenschijnlijk koud liet.

Hoe verklaren we deze ambiguïteit in reacties en omgang met kolonialisme, deze paradox tussen wat Kuipers identificeert als *engagement* en *indifference*? Kuipers bear-gumentteert dat *indifference* in het verlengde lag van een actieve imperiale ideologie die de scheiding tussen kolonie en moederland benadrukte om de hegemonie van ideeën in het moederland en het beeld van de kolonie als responsief en onderworpen te bestendigen. *Imperial-mindedness* ontwikkelde zich hierdoor in verschillende onafhankelijke dimensies. Verschillende groepen, zoals bestuurders, missionarissen, padvindere en studenten, creëerden elk hun eigen, onafhankelijke koloniale ideeën en ervaringen. Deze groepen worden afzonderlijk behandeld in vijf essays, waarop Kuipers in 2018 aan de *European University Institute* in Florence promoveerde. Hun ervaringen met kolonialisme varieerden van onverschilligheid tot betrokkenheid, uitgedrukt in de vorm van nostalgie middels het (tamelijk gefaalde) propageren van de rijsttafel (hoofdstuk 1); het anti-imperialisme van sommige Indonesische

studenten, de assimilatie en acculturatie van andere studenten in Nederland (hoofdstuk 2); het patriottisme en de afstandelijkheid tentoongespreid in musea en het onderwijs (hoofdstuk 3) en bij de Nederlandse boy scouts (hoofdstuk 4); en de beschavingsdrang van missionarissen (hoofdstuk 5).

Hoewel de interessante casestudy's laten zien hoe hetzelfde Nederlands imperialisme verschillend werd geïnterpreteerd, blijft de vraag hoe vreemd het is dat verschillende individuen uiteenlopende ervaringen hadden. De conclusie die Kuipers uiteindelijk trekt, lijkt weinig verrassend. Hij stelt dat men opereerde binnen een *fragmented empire*, een koloniaal rijk waarin verschillende manieren van omgang en ervaringen met kolonialisme niet met elkaar in aanraking kwamen, maar wel elk onderdeel vormden binnen een groter imperialistisch geheel.

De beschuldiging van 'onverschilligheid' kwam bovendien juist veelal uit de hoek van hen die belang hadden bij het koloniaal project, zoals Kuipers terecht opmerkt in de inleiding. Hier gaat het denk ik vooral om een groep die niet als zodanig in het boek genoemd wordt: de Nederlandse industrieel-politiek-koloniale elite. Zij was op allerlei manieren geïnvesteerd in de kolonie (via handel, suikerplantages, tabaksondernemingen of mijnbouw) en profiteerde het meest direct van het imperium.

Wellicht is Kuipers 'fragmentatie' ook op die manier te verklaren. Het Nederlands imperialisme bleef een veelomvattend corporatief-politiek project van bepaalde elites, zoals recentelijk beschreven door Albert Schrauwers in *Merchant Kings*. Deze elites

waren uiteraard sterker, zowel financieel als sociaal-cultureel, betrokken bij het koloniaal project dan de gemiddelde aardappeleter die weinig met *nasi* op had. Zo bezien valt het best te begrijpen dat Hedrikus Colijn graag klaagde over het gebrek aan kennis van de Nederlandse bevolking over de kolonie in Indonesië.

Onverschilligheid, zoals Kuipers middels een citaat van Tara Zahra opmerkt, is immers ook elders prioriteiten leggen. Veel Nederlanders zullen inderdaad te druk bezig zijn geweest met hun eigen leven en gewillig hebben geluisterd naar de breedsprakige koloniaal-imperiale ambities en ideologie van types als Colijn. Op koloniale tentoonstellingen vergaapte men zich aan de inheemse wereld en op school leerde men de eilanden en vulkanen van de Indonesische archipel uit het hoofd of kreeg men de economische voordelen van de kolonie uitgespeld. Maar wie uiteindelijk niet of nauwelijks *direct* meeprofiteerde had logischerwijs weinig echte interesse in het koloniaal project.

Zo bezien was de *indifference* en de oppervlakkigheid van koloniale propaganda die Kuipers signaleert misschien ook deels het resultaat van deze scheve verhoudingen binnen het moederland. Of radicaler gesteld, was het een bewuste manier van profiterende elites om op geslepen en comfortabele wijze propaganda te doseren en de bevolking een welvarend imperiaal rijk voor te spiegelen om zo een basale, weinig kritische ‘imperiale cultuur’ te bestendigen.

Hiermee raken we aan een ander belangrijk punt van het boek: hoe een imperiale *mindset* vandaag de dag op allerlei manieren doorwerkt. Kuipers onderschrijft de opmerkingen van Dane Kennedy (2015) en Andrew Thompson dat we *absent-mindedness* en *indifference* niet moeten verwarren met een beperkte impact of invloed van kolonialisme (p. 33-34 en 217). Dit zou kunnen leiden tot het onderschatten, ontkennen of bagatelliseren ervan. Maar het gebrek aan interesse en participatie door de grote massa in de metropool, en de onzichtbaarheid van koloniale cultuur tonen juist hoeveel schade onverschilligheid en halfslachtigheid toebrachten. Juist de resulterende gefragmenteerde ervaringen met kolonialisme en het succesvol decentraliseren van imperiale ideologie door participatie te limiteren, en de daaruit vloeiende onverschilligheid, droegen misschien wel bij aan de grote impact van kolonialisme, omdat het kritiek en verandering in de weg stond. In het postkoloniaal debat en in de nog steeds gefragmenteerde hedendaagse herinnering aan kolonialisme speelt dit een belangrijke rol. De vraag blijft dus of het tegenovergestelde – het identificeren van een universaliserende, niet-gefragmenteerde plaats van kolonialisme in identiteit en burgerlijke ervaring, zowel tijdens als na de koloniale tijd – wel mogelijk en gewenst is.

Maarten Manse, Vrije Universiteit en Linnaeus University